

Fanatiek worden

Wat als de groep 'Bewegen regelen' in de weg zit?

'Bewegen regelen' is een prachtig thema. Ieder kind heeft recht op een plek waarin het zich sociaal kan ontwikkelen. En de les bewegingsonderwijs is natuurlijk de uitgelezen plek om dat te doen. Het is dan ook niet voor niets dat Bewegen regelen één van de doelgebieden is. Maar ja, wat nou als de groep er anders over denkt?

TEKST JEROEN STEEMAN

Groepsdynamica

▲ Welke werkelijkheid

We kunnen prachtig schrijven en praten over ons bewegingsonderwijs. We bedenken didactische tools om van te smullen en ontwerpen methodische leerlijnen waar geen speld tussen te krijgen is. Menig vakgebied kan er jaloers op zijn.

En toch, als ik in de praktijk rondkijk, dan kom ik vaak collega's tegen die in een andere werkelijkheid werken. Zij kennen die schone leerlijnen en snappen de handige didactiek, maar toch vraagt de praktijk iets anders van ze. Hieronder wat voorbeelden van wat deze collega's zeggen: "Hulpverleners uit handen geven bij het minitrampoline springen? Ben je gek geworden?"; "Een ander helpen en je best doen, dat is niet cool in deze klas"; "Kevin maakt voor mij de teams bij chaosdoelenspel, maar Dylano bepaalt wie bij wie zit"; "Ik kan de leerlingen niet zelfstandig in groepjes laten werken, dan krijgen ze geheide ruzie, ben ik alleen maar brandjes aan het blussen en kom ik handen te kort".

Normen in de groep

De hiervoor genoemde voorbeelden komen van collega's die lesgeven aan groepen die groepsnormen hebben die ons vak als leervak onder druk zetten. De norm belemmert het leerkansenklimaat in de groep. In zo'n groep komen mooie leerlijnen en efficiënte didactiek niet uit de verf, en in dit soort groepen is het ook ingewikkelder om leerlingen reguleringstaken van jou als vakleerkracht over te laten nemen.

Het is voor de hand liggend, maar ook erg kortzichtig, om de 'schuld' voor zo'n slechte groepsdynamiek bij de docent(en) te leggen die moeite hebben met die groep. Maar de dynamiek in een groep wordt door de groep zelf gemaakt en de leerkracht heeft daar slechts voor een beperkt deel invloed op. Groepen die niet lekker draaien of die spanning oproepen kunnen vakleerkrachten het gevoel geven dat zij de grip kwijtraken op het moment dat zij minder docentgestuurd gaan lesgeven. Een begrijpelijke reactie is dan om de

▶ Leiding geven

touwtjes zelf stevig in handen te houden en vakinhoudelijk veilige lessen te gaan geven. Echter, daarmee gaat een kans voor onderwijs waarin kinderen sociaal kunnen groeien verloren.

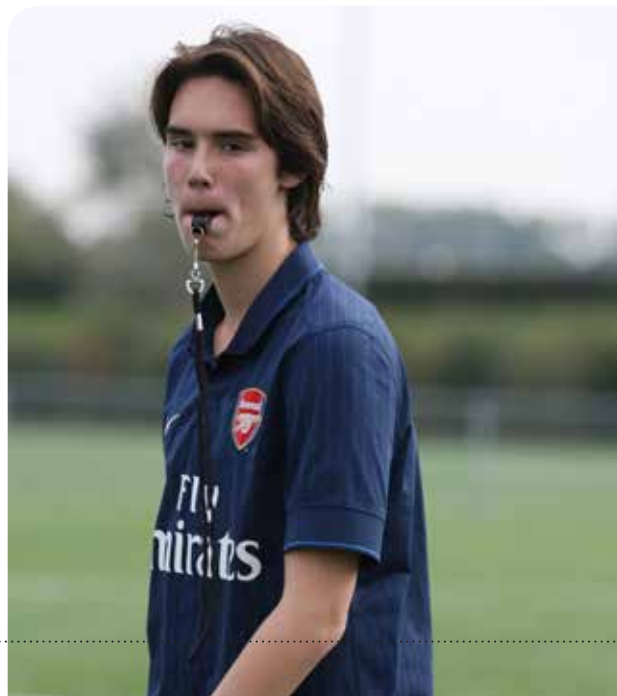
Kansloos?

Is 'Bewegen regelen' dan kansloos in groepen met een belemmerende groepsdynamiek? Nee, natuurlijk niet. Maar makkelijk is het ook niet. De nare kantjes van zo'n groepsdynamiek komen namelijk meer tot uiting op het moment dat de leerlingen meer ruimte van de leerkracht krijgen. En dat is nou net de bedoeling bij 'Bewegen regelen'.

Aanknopingspunten

Toch zijn er twee aanknopingspunten die daarbij kunnen helpen.

- 1 Het helpt als je snapt wat er groepsdynamisch onder je neus gebeurt. Kijk dus ook vanuit een groepsdynamische bril naar wat er gebeurt in je lessen. Hier een simpel voorbeeld ter illustratie: iemand wil de tikker niet zijn. Reguleringsinhoudelijk gaat het om het verdelen van functies binnen een tikspel. Het zelfstandig reguleren daarvan lukt dus niet. Er kan echter een groepsdynamische trigger onder zitten. Waarom wil diegene de tikker niet zijn? Wat levert het diegene op om er gedoe over te maken? Misschien sta je wel voor paal in deze groep als je hard gaat rennen? Misschien ben je de Sjaak als je als tikker niemand te pakken weet te krijgen? Mooie vragen die het zoeken naar antwoorden de moeite waard maken, want als je het snapt maak je hopelijk de beste keuzes.
- 2 Lever maatwerk. Niet elke groep is geschikt voor elk reguleringsdoel. Als je een groep lesgeeft waarin een 'You only live once-norm' zit, dan zou ik ze niet zo snel laten hulpverleners bij het minitrampoline springen. Kies dan een doel dat beter past bij de groep, zoals het helpen inrichten van bewegingsarrangementen.

Maar daarnaast zit maatwerk ook in kleinere dingen. Als je wilt dat leerlingen in jouw les meewerken aan een rechtvaardige functiewisseling in een tikspel, dan kan het helpen als er genoeg differentiatiemogelijkheden zijn voor de tikker, zodat die het gevoel heeft competent te zijn in de rol van tikker. Of zorg dat je 'toevallig' in de buurt bent bij het opstarten van een nieuw spelletje als je weet dat de functies verdeeld gaan worden. Jouw aanwezigheid is dan hopelijk al voldoende om de leerling die op basis van status de rol van tikker wil vermijden tóch die rol te laten accepteren.

Hoe ontstaan groepsnormen

Hiervoor stond dat het kan helpen als je snapt wat er gebeurt. Maar hoe werkt dat dan, die groepsdynamica? Een paar vrij simpele principes bepalen wat wij doen op het moment dat we in een groep terecht komen. Zo hebben wij allemaal de neiging om ruimte op onze eigen manier in te vullen. Dat maakt ons ook zo verschillend. De ene houdt van de strijd rondom winnen en verliezen waar een ander zijn of haar status ten opzichte van anderen erg belangrijk vindt. Als deze twee een potje schaak gaan spelen kan de ene enorm fanatiek worden zodat die kan winnen, waar de ander juist laconiek en onverschillig het spel speelt om maar geen gezichtsverlies te lijden bij verlies.

Tel daarbij op dat we een enorme behoefte hebben om ergens deel van uit te maken. Dit zorgt ervoor dat we ons gedrag gaan aanpassen aan iets of iemand waarvan wij merken dat die meer invloed heeft dan wijzelf. We volgen de leider(s). Dit conformerende gedrag leidt er toe dat ons gedrag op elkaar gaat lijken en voordat je het weet heb je een hele groep die wil winnen ten koste van alles of een groep waarin status belangrijker is dan het resultaat. De grote vraag is dan, wie leidt die groep? En het is niet altijd wat het lijkt dat het is!

Maatwerk

Als tweede werd hiervoor genoemd dat maatwerk gevraagd wordt. Het zou gek zijn als hier zou staan wat dat maatwerk dan is, want maatwerk is uniek en sluit aan bij een specifieke context. Dat houdt dus in dat het kan helpen om het gedrag en de verdeling van invloed in de groep eerst goed in kaart te brengen en je lessen daar op aan te passen. Het gevolg daarvan kan bijvoorbeeld zijn dat je:

- niet van iedere leerling verwacht dat die de teamleider wordt
- bepaalde leerlingen juist gebruikt als (goede) hulpverleners
- spelletjes die winnen-en-verliezen prikkelen vermijdt
- huisregels ophangt in je zaal die ingaan op het omgaan met conflicten
- een hele strakke structuur neerzet bij het opnieuw opstarten van spelletjes

- jouw groepjes vooraf maakt (rekening houdend met ruimte nemen/geven, leiden-volgen, sub-groepjes et cetera) en meerdere weken gebruikt
- beloningsactiviteiten aan het eind van de les gebruikt
- et cetera.

Het eerste 'maatwerk voorbeeld' dat hiervoor genoemd is strijkt meteen al flink tegen de haren van 'Bewegen regelen' in, althans als je ervan uitgaat dat alle (regulerings)doelen voor alle leerlingen realistisch zijn en alle kinderen hetzelfde moeten leren. In het recent verschenen promotieonderzoek van Jeroen Koekoek (Jan Luiting Fonds 2020) pleit hij ervoor dat docenten LO niet altijd strikt vast zouden moeten houden aan vastomlijnd, pedagogisch-didactisch model als de praktijk om iets anders vraagt.

Het star volhouden dat alle leerlingen teamleiders moeten zijn kan ervoor zorgen dat leerlingen met weinig tot geen invloed in een groep in een lastig pakket komen. De groep vraagt van hen zich te gedragen naar hun positie in de groep, en dat is rond de lastlijn in het 3-dimensionaal sociogram (Dokman, 2018), terwijl de leerkracht hen vraagt zich te gedragen als een leider. Dat leidt tot een enorm dilemma waarin de betreffende leerling het nooit goed kan doen. Is hij loyaal naar de groep, dan heeft hij een probleem met de leerkracht. Is hij loyaal naar de leerkracht, dan heeft hij een probleem met de groep.

Tot slot

Dit artikel geeft natuurlijk veel te weinig ruimte om diep in te gaan op groepsdynamica en het raakvlak met 'Bewegen regelen'. Dat ze raakvlak hebben is hopelijk wél duidelijk. Ondanks dat lastige groepen nog al eens een drempel kunnen opwerpen om met 'Bewegen regelen' aan de slag te gaan, ligt bij deze groepen de uitdaging het juist wél te doen. Waar leren ze het anders? En leren om samen met anderen iets (zoals bewegen) te doen, is een vaardigheid die je een leven lang van pas kan komen.

De start hierin zit bij de vakleerkracht ten eerste dus in goed in kaart te brengen wat de stand van zaken is in de groepen waaraan je lesgeeft. Je zal merken dat de verschillen groot zijn en dus kan je niet anders dan in je doelen en plannen maatwerk te leveren. En daarmee komt er stiekem ook binnen groepsdynamisch werken een volgorde-lijke methodiek tevoorschijn.

▲ *Leren samen iets te doen*

Bronnen

Berkel, van, M., Danes, H., Dijk, van, S., Geleijnse, J., Hazelebach, C., Hofman, N., Pieters, L., Iersel, van, B., Oldeboom, B., Visser, C. (2004). *Perspectieven op bewegen*. Nijverdal: Publicatiefonds 't Web.

Dokman, Oldeboom, Pepping-Poot & van Beusekom (2019), *Ik in de wij*. Lelystad: L&Ving.

Koekoek, J. (2020) *Een verkenning van taakgerelateerde interacties tussen leerlingen in het bewegingsonderwijs*, Zeist, Jan Luiting Fonds...

Mooij, C., Berkel, M. van, Consten, A., Danes, H., Geleijnse, J., Gref, M. van der., Hazelebach, C., Koekoek, J., & Talsma, W. (2011). *Basisdocument bewegingsonderwijs voor het basisonderwijs*. Zeist: Jan Luiting fonds.

Jeroen Steeman werkt in samenwerking met Buro Wijzich als groepsdynamisch adviseur, opleider en spreker in het onderwijs en (top)sport. Daarnaast is hij als hogeschooldocent verbonden aan de Calo op Hogeschool Windesheim in Zwolle.

Contact

jeroen@burowizicht.nl

Foto's

Anita Riemersma

Kernwoorden

reguleren, onderzoek, groepsdynamiek